

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

دانشگاه تربیت معلم

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

رساله جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد
رشته علوم قرآن و حدیث

عنوان:

بررسی کارنامه قرآنی
و روش تفسیری علامه شعرانی

استاد راهنما:

دکتر عبدالوهاب شاهرودی

استاد مشاور:

دکتر مریم ایمانی خوشخو

۱ / ۷ / ۱۳۸۸

کتابخانه اساتید بزرگ علمی بزرگ
تیمسار بزرگ

تنظیم:

فهیمه ساجدی مهر

بهمن ۱۳۸۷

۱۱۶۲۰۴

تقدیم بہ:

یگانہ شاہراہ عشق،

بی کران مہر و عطوفت

ساحت مقدس حضرت مہدی صاحب الزمان عجلتہ فرشتہ

تقدیر و تشکر

من خسی بی سروپایم که به سیل افتادم
او که می رفت، مرا هم به دل دریا برد

(علامه طباطبائی)

سپاس، خداوندی را سزااست که هر چه دارم از اوست، همو که خوان قرآن فراروی دیدگان بشر کترانید تا کام تشنه اش را با جرعه های معرفت سیراب کرد و داند و بوسه ارادت بر آستان تابناک مصومین و بال های خضوع و خشوع بر زیر قدم مهربان پدر و نازنین مادرم و گلواژه های سپاس، تقدیریم به قلوب پر لطف خواهرم سارا و برادر کوچکم محمد.

و تقدیر از راهبانی های اساتید ارجمندم:

جناب آقای دکتر عبدالوهاب شاهرودی استاد محترم راهبنا

سرکار خانم دکتر مریم ایمانی خوشخو استاد محترم مشاور

و تشکر از جناب آقای دکتر احد فرامرزی قراقلکی

و قدردانی از اساتید محترم دوره کارشناسی ارشد، جناب آقای دکتر سید احمد امام زاده، سرکار خانم دکتر فاطمه السادات تهمی، جناب آقای دکتر سید

هدایت الله جلیلی؛

و تمامی دوستانم به ویژه سرکار خانم طیبا باجانیان که با همراهی شان مشوقم بودند.

این نوشتار، پنجمین بدیون دعائی است که استاد بزرگوارم سرکار خانم اطمینانی بدرقه راهم کردند.

چکیده

رساله حاضر به بررسی کارنامه و روش تفسیری علامه شعرانی از رهگذر تقدیم، تحشیه و تصحیحات نامبرده بر تفاسیر بزرگ شیعی می‌پردازد.

در این زمینه، با عرضه سوانح، حیات علمی شعرانی و تحلیل و ارزیابی آن، به تبیین مبانی، اصول و جایگاه عقل و نقل در حواشی این تفاسیر اشاره می‌شود و با عنایت به جامعیت و غنای علامه شعرانی، در این مقوله (روش تفسیری) بدین نکته رهنمون می‌گردد که نامبرده از شیوه اجتهادی و بهره‌گیری از تمامی دانش‌های زمانه به تفسیر می‌پردازد و در این میان بیشتر به گرایش کلامی، فلسفی روی می‌آورد که خود می‌تواند الگوی جامع و مناسبی برای دانشجویان در رویکرد به قرآن کریم باشد.

کلید واژه: شعرانی، تحشیه، روش تفسیری، کلامی، عقلی، نقلی، اجتهادی، فلسفی.

فهرست مطالب

صفحه _____ عنوان

کلیات: مقدمه

۲	سؤالات تحقیق
۲	ضرورت تحقیق
۳	پیشینه تحقیق
۵	روش تحقیق
۶	اهداف و نتایج تحقیق

فصل اول: زندگی نامه

۸	مقدمه
۹	۱. نام و نسب
۱۰	۲. دوران تحصیل و استادان
۱۳	۳. تبحر در علوم و زبان‌های متعدد
۱۴	۴. مهارت در تدریس علوم مختلف
۱۶	۵. ذوق ادبی
۱۶	۶. نبوغ فکری
۱۷	۷. فعالیت‌های تبلیغی

۱۷	۸. تربیت شاگردان
۱۹	۹. فهرست آثار علامه شعرانی در قرآن پژوهی
۱۹	۹-۱) آثار مستقل
۲۰	۹-۲) آثار غیر مستقل
۲۳	۱۰. منش علمی
۲۳	۱۰-۱) ژرف اندیشی
۲۴	۱۰-۲) آزاد اندیشی
۲۴	۱۰-۳) نگاه نقادانه
۲۶	۱۱. فضائل اخلاقی
۲۷	۱۱-۱) زهد و پارسایی
۲۸	۱۱-۲) تواضع و فروتنی
۲۹	۱۱-۳) تعبد و تصلب در ولایت
۲۹	۱۱-۴) دقت و احتیاط
۳۰	۱۲. پندها و دستورالعمل‌های اخلاقی علامه شعرانی
۳۲	۱۳. وفات

فصل دوم: معرفی کارنامه قرآنی علامه شعرانی

۳۴	مقدمه
۳۵	۱. تصحیح مجمع البیان فی تفسیرالقرآن و پاورقی بر آن
۳۷	۱-۱) مقدمه مصحح
۳۸	۱-۲) روش مصحح
۳۹	۱-۳) پاورقی‌های علامه شعرانی
۳۹	۱-۳-۱) معناشناسی واژگان
۴۰	۱-۳-۲) اعراب گذاری و ترجمه ابیات
۴۲	۱-۳-۳) ملاحظات توضیحی

۲. مقدمه و پاورقی بر تفسیر منهج الصادقین ۴۴
- ۱-۲ مقدمه علامه شعرانی ۴۵
- ۲-۲ پاورقی‌های علامه شعرانی ۴۷
- ۱-۲-۲ ملاحظات توضیحی ۴۸
- ۲-۲-۲ ملاحظات تکمیلی ۵۱
- ۳-۲-۲ ملاحظات انتقادی ۵۳
- ۴-۲-۲ ملاحظات تحلیلی ۵۵
- ۵-۲-۲ ترجمه احادیث و اشعار ۵۶
- ۶-۲-۲ شرح واژه‌های نامأنوس ۵۸
۳. تصحیح تفسیر رُوحُ الجنان و رُوحُ الجنان و مقدمه و پاورقی بر آن ۵۹
- ۱-۳ مقدمه مصحح ۶۳
- ۲-۳ روش مصحح ۶۶
- ۳-۳ پاورقی‌های علامه شعرانی ۶۶
- ۱-۳-۳ آسان‌یاب کردن عبارتهای عربی ۶۸
- ۲-۳-۳ ملاحظات انتقادی ۷۰
- ۳-۳-۳ ملاحظات توضیحی ۷۳
- ۴-۳-۳ ملاحظات تکمیلی ۷۶
۴. تصحیح الصافی فی تفسیرالقرآن ۷۸
- ۱-۴ تصحیح علامه شعرانی ۷۹
۵. تفسیر سوره حمد و بقره ۸۰
۶. نثر طویی ۸۳
۷. تجوید قرآن مجید ۸۶

فصل سوم: علامه شعرانی و علوم قرآنی

- مقدمه ۸۸
۱. نزول قرآن ۸۹

۲. جمع قرآن.....	۹۱
۳. اعجاز قرآن.....	۹۵
۴. دلایل عدم تحریف قرآن.....	۹۹
۴-۱) تواتر قرآن.....	۱۰۲
۴-۲) تواتر قرآات.....	۱۰۳
۴-۳) وجوب متابعت رسم الخط.....	۱۰۴
۴-۴) مشخص بودن سوره‌ها و تعیین مکان آیات از سوی پیامبر ﷺ.....	۱۰۵
۴-۵) تأکید بر تلاوت صحیح.....	۱۰۶
۴-۶) ضعف ادله تحریف.....	۱۰۷
۵. نسخ (ناسخ و منسوخ).....	۱۰۷
۵-۱) امکان نسخ و وقوع آن.....	۱۰۹
۵-۲) انواع نسخ.....	۱۱۲
۵-۳) منسوخ التلاوة.....	۱۱۳
۶. محکم و متشابه.....	۱۱۴
۷. قصه‌های قرآنی از نگاه علامه شعرانی.....	۱۱۶

فصل چهارم: روش تفسیری علامه شعرانی

مقدمه.....	۱۱۸
۱. دیدگاه‌های تفسیری علامه شعرانی.....	۱۲۱
۱-۱) مقاصد تفسیر.....	۱۲۱
۱-۲) فواید تفسیر.....	۱۲۵
۱-۳) جهت‌گیری‌های ناروا در تفسیر.....	۱۲۷
۱-۴) تفسیر پذیری قرآن.....	۱۲۷
۱-۵) تمایز تفسیر مفهومی و مصداقی.....	۱۲۹
۱-۶) تأویل.....	۱۳۱

۱۳۲	۲. ویژگی‌های تفسیری علامه شعرانی.....	۱۳۲
۱۳۳	۱-۲) جایگاه نقل.....	۱۳۳
۱۳۳	۱-۲-۲) جایگاه معصومین در تفسیر.....	۱۳۳
۱۳۴	۲-۱-۲) روایات تمثلی و مصداقی.....	۱۳۴
۱۳۵	۳-۱-۲) اخبار آحاد در تفسیر.....	۱۳۵
۱۳۷	۴-۱-۲) کیفیت استفاده علامه شعرانی از روایات.....	۱۳۷
۱۳۷	- تفسیر سوره حمد و بقره.....	۱۳۷
۱۳۹	- پژوهش‌های تفسیری.....	۱۳۹
۱۴۲	۵-۱-۲) استفاده از آیات در تفسیر.....	۱۴۲
۱۴۳	۲-۲) جایگاه عقل.....	۱۴۳
۱۴۴	۱-۲-۲) مباحث کلامی.....	۱۴۴
۱۴۸	۲-۲-۲) مباحث فقهی.....	۱۴۸
۱۴۹	۳-۲-۲) مباحث فلسفی.....	۱۴۹
۱۵۲	۴-۲-۲) مباحث تاریخی.....	۱۵۲
۱۵۴	۵-۲-۲) مباحث اجتماعی.....	۱۵۴
۱۵۵	۶-۲-۲) مباحث علمی.....	۱۵۵
۱۵۸	نتیجه‌گیری.....	۱۵۸

کتابنامه

۱۶۳	فهرست منابع و مآخذ.....	۱۶۳
-----	-------------------------	-----

مقدمه

کلیات

سوالات تحقیق

سوالات اصلی

۱. کارنامه قرآنی علامه شعرانی، مشتمل بر چه پژوهش‌هایی از حیث کمی و کیفی است؟
۲. علامه تا چه میزان به قلمرو علوم قرآنی پا گذاشته و به نظریه‌پردازی، پرداخته است؟
۳. عملکرد و دیدگاه تفسیری علامه بر چه مبانی، اصول و روشی استوار است؟

سوالات فرعی

۱. گستره آثار و پژوهش‌های علامه شعرانی مربوط به چه زمینه‌ها و علوم بوده است؟
۲. تشابه و تفاوت نظرات و دیدگاه علامه در حوزه علوم مرتبط با قرآن نسبت به دیگر صاحب‌نظران در چیست؟
۳. علامه چه روشی را در تصحیح متون تفسیری پیش‌رو می‌گرفتند؟
۴. علامه ذیل تفسیر آیات از چه مباحث و علوم استفاده می‌نموده است؟
۵. نقل یا عقل، کدام‌یک عمده‌ترین جهت‌گیری تفسیر علامه را به خود اختصاص داده است؟

ضرورت تحقیق

شناخت تحلیلی میراث معرفتی پیشینیان نقش مهمی در توسعه علوم دارد و از آنجایی که شناسایی و معرفی شخصیت‌ها و مفاخر یک سرزمین، نمادی از سابقه طولانی و فرهنگ غنی آن سرزمین محسوب می‌شود و با توجه به این‌که هر عالمی طرز تفکر خاص خود را دارد و با مبانی،

اصول، تفکرات و باورهای خویش پا به عرصه تحقیق و پژوهش می‌گذارد؛ از این‌رو علاوه بر چهارچوب مشترک تحقیق در همه علوم که علما به آن ملتزم هستند، در حیطه تخصص خویش روش خاصی داشته که شناخت و معرفی آن به آیندگان به عنوان الگوی علمی مفید خواهد بود؛ علاوه بر آن، گاهی در عملکرد افراد ابتکاراتی مشاهده می‌شود که می‌تواند تحولی در افکار عمومی جامعه و اقشار فهیم ایجاد کرده و به رشد و بالندگی علوم کمک شایانی نماید.

علامه شعرانی از جمله دانشمندانی است که سراسر عمر پرپرکت خویش را وقف اسلام و ترویج فرهنگ غنی آن نموده است، لذا بررسی آراء و عقاید ایشان در پرتو تألیفات به جای مانده از وی می‌تواند در ساختار جدید فرهنگ و افکار نسل جدید، بسیار مؤثر باشد.

پیشینه تحقیق

در زمینه پژوهش حاضر، کارهای در خور توجه و سودمندی در قالب پایان نامه و کتاب انجام گرفته است. از جمله پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد، با عنوان «زندگی‌نامه و روش‌شناسی علامه میرزا ابوالحسن شعرانی رحمته‌الله در علوم قرآن و تفسیر» به راهنمایی جناب حجت‌الاسلام والمسلمین محمدعلی مهدوی‌راد که توسط آقای محمدجواد توکلی خانیکی در سال تحصیلی ۸۲-۸۳ در دانشکده اصول‌الدین قم به نگارش درآمده است.

این پژوهش در چهار فصل: کلیات، زندگی‌نامه، علامه شعرانی و تفسیر، علامه شعرانی و علوم قرآنی تنظیم شده است که یک همسانی در چهارچوب پایان‌نامه مذکور و پایان‌نامه حاضر دیده می‌شود اما به جز فصل زندگی‌نامه که طبیعتاً سیر مطالب یکسان است؛ مابقی پژوهش در نوع نگاه و تحلیل متفاوت است به گونه‌ای که بررسی روش تصحیح و ارائه آمار و تحلیل مطالب علامه در علم تفسیر از جمله آنان است. و آگاهی بنده بدین رساله از رهگذر استاد راهنما، پس از اتمام کارم بود.

پایان‌نامه دیگری نیز در مقطع دکترا، در دانشکده الهیات تهران، توسط آقای علیرضا طیبی با عنوان «مبانی فهم و نقد حدیث از دیدگاه علاه شعرانی» به راهنمایی آقای دکتر مجید معارف و آقای دکتر سید محمدباقر حجّتی در مهرماه ۱۳۸۷ تنظیم شده است که به منظور کسب اطلاعات

درباره تحقیقات و دیدگاه‌های علامه در زمینه روایی به این پژوهش می‌توان رجوع نمود زیرا پایان‌نامه حاضر به کارنامه قرآنی علامه معطوف شده و صرفاً اشاره‌ای به کارهای حدیثی ایشان نموده است.

همچنین باید از مجموعه سه‌جلدی پژوهش‌های قرآنی علامه شعرانی یاد کرد که به کوشش جناب آقای غیاثی کرمانی تدوین یافته و توسط انتشارات بوستان کتاب قم در سال ۸۵ به چاپ رسیده است.

در این مجموعه، ذیل آیه‌هایی که علامه در تفاسیر مجمع‌البیان، منهج‌الصادقین و روح‌الجنان به شرح و تفسیر پرداخته، ابتدا نظر مؤلف، سپس نظر علامه شعرانی گردآوری شده و از همین روی برای پژوهشگرانی که منحصراً نظرات علامه را ذیل آیات دنبال می‌کنند، سودمند است؛ همچنین به دلیل آن‌که چاپ همراه با تعلیقات علامه از این تفاسیر کمیاب شده، این مجموعه، کار را برای پژوهشگران و علاقمندان به قرآن آسان می‌نماید. قابل توجه است که نگارنده برای استخراج و تحلیل مطالب به اصل تفاسیر مراجعه کرده و پس از مطالعه، دسته‌بندی و عنوان‌بندی پاورقی‌ها، کمیت آن‌ها را مورد ارزیابی و آمارگیری قرار داده، سپس نظرات و آراء علامه در این پاورقی‌ها تحلیل و روش ایشان استخراج شده است.

یادنامه‌ای نیز در مهر ۱۳۸۲ به مناسبت سی‌امین سالگرد ارتحال علامه به نام «فرزانه ناشناخته» تدوین شده است، در این کتاب ضمن توضیح مختصری از زندگی‌نامه علامه، مقدمه‌ها و آراء و آثار پراکنده ایشان نیز جمع‌آوری شده که البته به جز چند مقاله، مابقی این کتاب صرفاً گزارش است. کتاب‌های دیگری نیز درباره زندگی‌نامه و حیات علمی علامه شعرانی به نگارش درآمده است که عبارتند از:

- در آسمان معرفت (حسن حسن‌زاده آملی)

- زندگی‌نامه و خدمات علمی و فرهنگی میرزا ابوالحسن شعرانی (انجمن آثار و مفاخر فرهنگی)

- چهره درخشان (دکتر قوامی واعظ).

لازم به ذکر است که اینجانب از لابه‌لای آثار علامه و نگاشته‌ها در مورد ایشان به دیدگاه‌های خاص نامبرده رهنمون شدم که موارد ذکر خواهد شد.

روش تحقیق

رساله حاضر با تمسک به روش‌های توصیفی-تحلیلی به بررسی مفاهیم و محتوای آثار علامه شعرانی پرداخته و از شیوه مطالعه کتابخانه‌ای بهره جسته است، به این معنا که با بررسی اسناد، مدارک، منابع و متون موجود درباره علامه شعرانی یا نوشتار و یا گفتاری که توسط شاگردانشان جمع‌آوری شده، نکات موردنظر در رابطه با موضوع تحقیق فیش‌برداری شده و در موضوعات متناسب دسته‌بندی گردیده و سرانجام در پرداخت نهایی و تألیف و نگارش از آن‌ها استفاده شده است.

سیر مطالب برای رسیدن به مقصود به صورت ذیل سامان یافته است:

- آشنایی مختصری نسبت به زندگی‌نامه و حیات علمی علامه شعرانی با ذکر دوران تحصیل و اساتید و شاگردان و نیز اشاره‌ای به روحیه علمی و اخلاقی وی با استناد به خاطرات شاگردان ایشان.

- به منظور روش‌شناسی تصحیح و استخراج آراء و نظرات ایشان، آثار و پژوهش‌های تفسیری علامه در پرتو بررسی مقدمه‌ها و پاورقی‌ها مورد تحقیق و شناسایی قرار گرفته و سعی شده است از تنوع و گوناگونی تحقیق علامه آماری ارائه داده شود.

- با مشخص نمودن جایگاه نقل و عقل و بررسی مبانی ایشان به عنوان دانشمند و محقق برجسته در زمینه مباحث مربوط به قرآن روش تفسیری وی کشف شده است.

- نظرات علامه شعرانی به عنوان قرآن‌پژوه معاصر در حوزه علوم قرآن مورد تبیین و تحلیل قرار گرفته است.

- در پایان نیز، ارزیابی نهایی، مطالعات و بررسی‌ها به صورت گزاره یا در قالب نتیجه‌گیری تنظیم شده است.

لازم به ذکر است که برای ترجمه آیات استفاده شده در متن رساله از ترجمه قرآن جناب آقای محمدمهدی فولادوند کمک گرفته شده است.

اهداف تحقیق

۱. تبیین حیات علمی علامه شعرانی.
۲. کشف روش وی در تصحیح متون تفسیری.
۳. بررسی نظام معرفتی حاکم بر آثار و آرای ایشان.
۴. تبیین و تحلیل آراء و دیدگاه‌های علامه در علم تفسیر.
۵. شناسایی روش تفسیری علامه شعرانی.

فصل اول

زندگی نامه

مقدمه

من نجویم زین سپس راه اثیر

پیر جویم، پیر جویم، پیر، پیر

(مولانا)

غالباً در تحلیل آرای یک دانشمند، با رویکردی مستقیم به نقد و تحلیل آثار مکتوب وی می‌پردازند، این رویکرد گرچه بسیار مهم و معتبر است، اما کافی نیست. برای شناخت کامل اندیشه‌های یک دانشمند وقایع زندگی او، تأثر از استادان، محیط تربیتی، مراحل تحصیلی و... نیز از اهمیت فراوانی برخوردار است. به دلیل همین اهمیت در این فصل در حد تحلیل آرای علامه به بیان گزارشی کوتاه از زندگی و اخلاق پژوهشی وی می‌پردازیم و تفصیل آن را به مجال دیگری وا می‌گذاریم.^۱ بنابراین نگاهی اجمالی به تولد و وفات، گزارش از مراحل تحصیل و دانش و ویژگی‌های اخلاقی وی در پژوهش عمده‌ترین مباحث این فصل است، همچنین در این فصل قسمتی از وصیت‌نامه ایشان را که حاوی پندها و توصیه‌های اخلاقی مرحوم شعرانی است، می‌آوریم. شاید همین اندک، سفر علمی و عملی بسیاری از دانشجویان حقیقی را بی‌خطر گرداند.

۱. طالبان بحث می‌توانند به منابع مفصلی چون: در آسمان معرفت، زندگی‌نامه و خدمات علمی و فرهنگی مرحوم علامه میرزا ابوالحسن شعرانی، گلشن ابرار، هزار و یک نکته، فرزانه ناشناخته، مجله کیهان اندیشه، مجله نور علم و... رجوع نمایند؛ (که در کتابنامه یاد شده‌اند).

۱. نام و نسب

علامه میرزا ابوالحسن شعرانی^۱ در سال ۱۳۲۰ قمری (برابر ۱۲۷۹ شمسی) در تهران دیده به جهان گشود و در خانواده‌ای دینی و اجتماعی با ریشه‌ای اصیل، شریف، دانش‌پرور و روحانی پرورش یافت. پدرش مرحوم حاج شیخ محمد (م ۱۳۴۶ ق.)، فرزند آخوند غلامحسین (م ۱۳۱۳ ق.)^۲ از علمای متقی و فاضل تهران بود که سلسله نسب ایشان به دانشمند بزرگ و قرآن‌شناس یعنی ملافتح‌الله کاشانی (م ۹۸۸ ق.)، مفسر معروف عصر صفویه و صاحب تفسیر *منهج‌الصادقین*، می‌رسد. مادرش نیز فرزند میرزا ابراهیم نواب صاحب کتاب *فیض‌الدموع* و ترجمه *نامه امام علی (ع)* به *مالک/شتر* و تألیفات دیگر، می‌باشد.

آثار نبوغ و استعداد سرشار از همان اوان کودکی در وی نمایان بود و کام او را هر لحظه در کسب علم تشنه و تشنه‌تر کرد.

۱. جد مرحوم علامه شعرانی، مرحوم آخوند غلامحسین علاوه بر فقاہت، شعر نیز می‌سروده و تخلص خود را «شعراء» عنوان می‌کرده است، لذا مرحوم علامه نیز عنوان شعرانی را از جد خود گرفته است. پوشیده نماند که این کلمه در اصل «شعرائی» بوده، ولی کم‌کم بر اثر کثرت استعمال «شعرانی» شده است و نباید گمان کرد که «شعرائی» و «شعرانی» دو عنوان و برای هر دو، شخصیت جداگانه به کار می‌رود. ابوالحسن مطلبی، «نجوم اُمت»، نور علم، نشریه جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، سال پنجم، شماره ۵۰-۵۱، (فروردین- تیر ۱۳۷۲)، ص ۱۰۴.

۲. علامه شعرانی در مورد جد خویش نوشته‌اند:

«مرحوم غلامحسین با مقام علم و تقوا، فضلی وافر داشت و جامع فنون بسیار بود، مجود الخط، مجیدالشعر، خوش‌طبع و بذله‌گو و از همه فضائل برتر از مخلصین حضرت ابی‌عبدالله الحسین (ع) بود و به نام خود تفأل می‌زد و افتخار می‌کرد».

عباس قمی، *نفس‌المهموم*، (با عنوان *دمع‌اللسجوم*)، ترجمه میرزا ابوالحسن شعرانی کتابفروشی علمیه اسلامیه، تهران، ۱۳۷۴، ص ۱۷۹.

۲. دوران تحصیل و استادان

ناگفته پیداست که مراتب علمی و عملی علامه شعرانی نتیجه لطف خداوندی است که نصیب ایشان شده است یکی از مصادیق این توفیق برخورداری از اساتیدی عالم و جامع است وی به حکم آیه ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾^۱ در جهاد علمی به راه‌های هدایت دست یافت.

ابتدا قرآن، تجوید و عربی را نزد پدر بزرگوارش که نخستین معلم او نیز بود، آموخت و در مدرسه فخریه، معروف به خان مروی، الفیه ابن مالک در نحو و شاطبیه ابواسحاق شاطبی در قرائت و علوم متداول حوزوی را نزد برخی علما فراگرفت. علامه شعرانی پس از یادگیری برخی دانش‌ها و فنون، شایستگی حضور در محضر فضلا را یافت و در دوران جوانی که حوزه علمیه قم، تازه تأسیس شده بود، رهسپار آن دیار شده و از محضر اساتیدی چون آیت‌الله حاج شیخ عبدالکریم حائری (مؤسس حوزه علمیه قم) و حاج شیخ عبدالنبی نوری کسب فیض نمود.

شعرانی ۲۶ ساله بود که به اعقاب مقدسه (حوزه علمیه نجف) رهسپار شد. در بین اساتید حوزه علمیه نجف، شخصیت و سیره محدث فاضل سید ابوتراب خوانساری، باعث شد شعرانی بیش از دیگران مجذوب این عالم متقی گردد. این استاد برجسته علاوه بر فقه و معارف شیعه با فقه اهل سنت نیز آشنا بود. علامه شعرانی پس از سال‌ها تحصیل و کسب مدارج عالی علمی و تبحر در رشته‌های گوناگون با کوله‌باری از دانش و فضیلت در تهران، رحل اقامت افکند و در ادامه سیر و سلوک خویش به تهذیب و تزکیه نفس برآمد. خود در این باره می‌نویسد:

«چون عهد شباب به تحصیل علوم و حفظ اصطلاحات و رسوم بگذشت و اقتدائاً

باسلافی‌الصالحین من عهد صاحب منهج‌الصادقین از هر علمی بهره بگرفتم و از هر

۱. عنکبوت/ ۶۹. «و کسانی که در راه ما کوشیده‌اند، به یقین راه‌های خود را بر آنان می‌نماییم و در حقیقت، خدا با

نیکوکاران است.»